

JANÁČKIANA 2020

Hudba pro děti v koncepci waldorfské hudební pedagogiky

Helena Šmídová

Waldorfská pedagogika

- Waldorfská škola je pedagogický směr založený v roce 1919 ve Stuttgartu na základě pedagogicko-filozofických myšlenek filozofa, sociálního myslitele, pedagoga a esoterika Rudolfa Steinera.
- Vychází ze Steinerovy koncepce anthroposofie, která v propojení s pedagogikou přináší poněkud „osobitý systém vzdělávání“ (tzv. výchova ke svobodě), založený především na myšlení, cítění a vůli.
- V českém prostředí je waldorfská pedagogika poměrně dobře etablována. První waldorfská škola v ČR vznikla v roce 1990.

Specifický koncept waldorfské pedagogiky

Základní odlišnosti waldorfské pedagogiky od standardního vzdělávání:

- denní rytmus,
- výuka v epochách,
- umělecké cvičení,
- práce s epochovými sešity,
- úloha umělecké činnosti,
- důraz na práci s barvami,

eurytmie,
témata hlavního vyučování procházejí mezipředmětovými vztahy,
měsíční slavnosti,
pojetí temperamentů,
motiv svobodomyšlného učení,

Waldorfská hudební pedagogika

- *„Umělecké prožívání by mělo vytvářet vnitřní touhu učit se, pozorovat i osvojovat si praktickou zručnost.“* (Steiner, 2011, s. 70)
- Waldorfská hudební pedagogika je založena na praktickém vyučování hudby (tj. zpěv, hra na flétnu, rytmická cvičení, hudební improvizace, tanec a hudebně-pohybové aktivity) a propojení hudební teorie s praxí (základy hudební nauky, nauky o nástrojích, hudebních formách, dějiny hudby a poslech).
- *„Nacvičují se charakteristické lidové písně z různých světadílů – často v návaznosti na aktuální podněty (dějepis, zeměpis atd.).“*
(CARLGREN, Frans a Arne KLINGBORG, 2013, s. 233).
- Stmelující hudební prvek waldorfských škol tvoří různorodé slavnosti a koncerty, na které jednotlivé třídy nacvičují program. V českém prostředí to je především Michaelská, Martinská, Hromniční, Masopustní, Jarní nebo Svatojánská slavnost, dále Vánoční koncert a vernisáže školy.

Waldorfská hudební pedagogika

- *Hudba promlouvá k člověku a ten prožívá její řeč ve své duši. Stejně jako řeč má i hudba sféru vědomostí a poznatků (...); dále hudba zasahuje do sféry pocitové vším, co souvisí s harmonií, náladou (dur, moll), s napětím a uvolněním; a v rytmice hudba bezprostředně oslovuje také sféru pohybovou.* “
(Richter, 2013, s. 251)

=> Všechny zmíněné sféry reflektují duševní život člověka.

- Na waldorfských školách v českém prostředí se zavádí rozdílná hodinová dotace hudební výchovy (v 6. a 7. ročníku 2 hodiny týdně, v 8. a 9. ročníku HV jako součást předmětu Člověk a umění společně s výtvarným a divadelním uměním).

Hudba pro děti v pedagogické praxi

Hledisko původnosti - určení hudebních děl

- 1) Hudba psaná pro děti.
- 2) Hudba, která původně nebyla určena pro děti, ale spadá do koncepce hudební pedagogiky, např. poslech skladeb v rámci nauky o nástrojích, hudebních formách a dějin hudby.

Autorské a interpretační hledisko

- 1) Hudba interpretovaná dětmi – vokální a instrumentální činnosti, hudebně-pohybové a taneční aktivity.

Hudba pro děti v pojetí waldorfské hudební pedagogiky

případová studie z let 2014–2019

Waldorfská ZŠ a MŠ Ostrava

Principy hudebního vzdělávání na 1. a 2. stupni zůstávají stejné. Mění se pouze obsah (vyjma slavnostních písní) a především náročnost jednotlivých aktivit, teoretických poznatků v komplex získaných hudebních vědomostí, schopností, dovedností a postojů.

Kromě interdisciplinárních vztahů, kde se obsah hudebního vzdělávání propojuje s tématy hlavního vyučování, dochází k průniku hudební výchovy (HV) a dalších předmětů, realizovaných na Waldorfské ZŠ a MŠ Ostrava, např. člověk a umění (ČaU) nebo cvičení smyslů (CvS).

V hudební výchově žáci primárně nepoužívají učebnice. Od 3. třídy mají žáci k dispozici složky s notami a hudebními pomůckami. V každé třídě tak funguje individuální rozmanitost výuky, tzn. výběr písní.

Obsah vzdělávání hudební výchovy (vertikální vzdělávací plán Waldorfské ZŠ a MŠ Ostrava)

1. třída

- Pěvecké aktivity (ve formě jednohlasu) – zpěv lidových písní, tematicky laděných písní v rámci pentatonické řady (podzimní, zimní, jarní a letní období).
- Instrumentální činnosti - hra na nástroje Orffova instrumentáře, hra na pentatonickou flétnu – od ledna, výuka držení flétny a správného postoje, dechová cvičení.
- Hudební teorie – seznámení se s notovou osnovou, znalost pěti not pentatonické řady: h¹, a¹, g¹, f¹, e¹

Obsah vzdělávání hudební výchovy (vertikální vzdělávací plán Waldorfské ZŠ a MŠ Ostrava)

2. třída

- Pěvecké aktivity (ve formě jednohlasu) – zpěv lidových písní, tematicky laděných písní v rámci pentatonické řady (podzimní, zimní, jarní a letní období).
- Instrumentální činnosti – hra na nástroje Orffova instrumentáře, hra na pentatonickou flétnu – noty pentatonické řady pomocí notového zápisu, „hra pozpátku“.
- Hudební teorie – procvičování not pentatonické řady, základy dynamiky (piano, forte).

Obsah vzdělávání hudební výchovy (vertikální vzdělávací plán Waldorfské ZŠ a MŠ Ostrava)

3. třída

- Pěvecké aktivity (ve formě jednohlasu a jednoduchého dvojhlasu v podobě kánonu) – zpěv lidových písní, hebrejských písní a tematicky laděných písní s řemesly, oráním a setím.
- Instrumentální činnosti – hra na nástroje Orffova instrumentáře – elementární doprovody k písním, hra na zobcovou sopránovou flétnu – hra písní, které se pojí tematicky s řemesly, oráním a setím.
- Hudební teorie – zápis houslového klíče, procvičování not základní diatonické řady v rámci první oktávy (c^1 c^2) – čtení a zápis

Obsah vzdělávání hudební výchovy (vertikální vzdělávací plán Waldorfské ZŠ a MŠ Ostrava)

4. třída

- Pěvecké aktivity (ve formě jednohlasu a dvojhlasu v podobě kánonu) – zpěv lidových a umělých písní, severských a keltských písní, intonace tónů první oktávy.
- Instrumentální činnosti – hra na nástroje Orffova instrumentáře – elementární doprovody k písním, hra na zobcovou sopránovou a altovou flétnu – hra ve dvojhlasé úpravě písní, které se pojí se severskou a keltskou tematikou, .
- Hudební teorie – opakování not základní diatonické řady v rámci první oktávy (c^1 – c^2) a

Obsah vzdělávání hudební výchovy (vertikální vzdělávací plán Waldorfské ZŠ a MŠ Ostrava)

5. třída

- Pěvecké aktivity (ve formě jednohlasu a dvojhlasu v podobě kánonu) – zpěv lidových a umělých písní, antických a indických písní, intonace spojená se sluchovou analýzou (přenášení tónů do oktáv).
- Instrumentální činnosti – hra na nástroje Orffova instrumentáře – elementární doprovody k písním, hra na zobcovou sopránovou, altovou, případně tenorovou flétnu – hra ve dvojhlasé až tříhlasé úpravě lidových písní, dále písní, které se pojí s antickou a indickou tematikou.

Obsah vzdělávání hudební výchovy (vertikální vzdělávací plán Waldorfské ZŠ a MŠ Ostrava)

6. třída

- Pěvecké aktivity (ve formě jednohlasu, dvojhlasu a trojhlasu v podobě kánonu, lidový dvojhlas) – zpěv lidových a umělých písní, písní se středověkou tematikou, intonace spojená se sluchovou analýzou (zpěv písní v transpozici).
- Instrumentální činnosti – hra na sopránovou, altovou, tenorovou, případně také basovou flétnu – hra ve tříhlasé až čtyřhlasé úpravě lidových a umělých písní, dále písní, které se pojí se středověkou tematickou, tzn. hra bránlů, např. hráškový či dřeváčkový bránl.

Obsah vzdělávání hudební výchovy (vertikální vzdělávací plán Waldorfské ZŠ a MŠ Ostrava)

7. třída

- Pěvecké aktivity (ve formě jednohlasu, dvojhlas a trojhlas v podobě kánonu, lidový dvojhlas a trojhlas) – zpěv lidových a umělých písní, písní s renesanční a husitskou tematikou, intonace spojená se sluchovou analýzou (intervaly – zpěv a odvozování).
- Instrumentální činnosti – hra na sopránovou, altovou, tenorovou a basovou flétnu – hra ve čtyřhlasé úpravě lidových a umělých písní, dále písní, které se pojí s tématem renesance a husitství (např. Ktož sú boží bojovníci, Pavana z roku 1530

Obsah vzdělávání hudební výchovy (vertikální vzdělávací plán Waldorfské ZŠ a MŠ Ostrava)

8. třída

- Pěvecké aktivity (ve formě jednohlasu, dvojhlas, trojhlas až čtyřhlas v podobě kánonu, lidový dvojhlas a trojhlas) – zpěv lidových a umělých písní, intonace spojená se sluchovou analýzou (durové a mollové kvintakordy).
- Instrumentální činnosti – hra na sopránovou, altovou, tenorovou a basovou flétnu – hra ve čtyřhlasé úpravě lidových a umělých písní, jednoduchých skladeb artificiální hudby, hra známých melodií z filmů (4–6 hlasů).

Obsah vzdělávání hudební výchovy (vertikální vzdělávací plán Waldorfské ZŠ a MŠ Ostrava)

9. třída

- Pěvecké aktivity (ve formě jednohlasu, dvojhlas, trojhlas až čtyřhlas v podobě kánonu, lidový dvojhlas a trojhlas) – zpěv lidových a umělých písní, intonace spojená se sluchovou analýzou (písně v durové a mollové tónině).
- Instrumentální činnosti – hra na sopránovou, altovou, tenorovou a basovou flétnu – hra ve čtyřhlasé úpravě lidových a umělých písní, jednoduchých skladeb artificiální hudby, hra známých melodií z filmů (4–6 hlasů).

Hudební formy – základy malých forem – písňové

Úzké propojení HV s dalšími předměty

- Cvičení smyslů (1.–5. ročník) – rytmické činnosti, hudebně-pohybové aktivity, výuka historických a národních tanců, propojení rytmu a pohybu, např. hra na tělo.
- Člověk a umění (8. a 9. ročník) – studium dějin hudby (světový a český romantismus, hudba 20. století), interpretace hudebních děl na základě poslechu, analýza výrazových prostředků a mimohudebních obsahů v hudbě, propojení hudby s literaturou a divadlem, dále studium nonartificiální

Použité zdroje

1. CARLGREN, Frans a Arne KLINGBORG.
Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera : obrazy z mezinárodního hnutí waldorfských škol. Praha: Asociace waldorfských škol ČR, 2013. ISBN 978-80-905222-4-4.
2. HELUS, Zdeněk a Hana LUKÁŠOVÁ. Proměny pojetí vzdělávání a školního hodnocení: filozofická východiska a pedagogické souvislosti. Praha: Asociace waldorfských škol ČR, 2012. ISBN 978-80-905222-0-6.
3. LIEVEGOED, Bernardus Cornelis Johannes.
Vývojové fáze dítěte. Praha: Baltazar, 1992. ISBN 80-900307-7-7

Personální informace

Mgr. Bc. Helena Šmídová

studentka doktorského studijního programu
Hudební teorie a pedagogika KHV PdF OU

školitelka: Doc. PhDr. Veronika Ševčíková, Ph.D.

email: smidhe@seznam.cz

tel. 773 452 325